

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	จ
สารบัญภาพ	ฉ
สารบัญแผนภูมิ	ณ
สารบัญภาคผนวก	ด
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	5
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	7
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
2.1 ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติ	10
2.1.1 แนวคิดมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและทฤษฎีโครงสร้างพื้นที่	10
2.1.2 แนวคิดการจัดการทรัพยากรป่าไม้	17
2.2 การจัดองค์กรเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	23
2.2.1 ความหมายของกลุ่มและองค์กร	23
2.2.2 องค์กรท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร	26
2.2.3 ผู้นำชุมชนกับการจัดองค์กร	27 /
2.3 หลักการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	30
2.3.1 การติดต่อสื่อสาร	30

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.3.2 กิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎร	31
2.4 ความสัมพันธ์ของแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	33
2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	35
2.6 กรอบความคิดในการศึกษา	43
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	49
3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล	49
3.2 หน่วยในการวิเคราะห์	49
3.3 ประชากรเป้าหมายและการสุ่มตัวอย่าง	50
3.4 สถานที่ศึกษาวิจัย	51
3.5 ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย	51
3.6 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	51
3.7 การเก็บรวบรวมข้อมูล	53
3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล	54
3.9 ข้อจำกัดในการศึกษาวิจัย	55
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์สภาพชุมชนในเขตลุ่มน้ำห้วยทราย	56
4.1 สภาพทั่วไปของลุ่มน้ำ	56
4.1.1 สภาพภูมิประเทศ	56
4.1.2 สภาพภูมิอากาศ	62
4.1.3 สภาพดิน	62
4.1.4 แหล่งน้ำ	64
4.2 ทรัพยากรป่าไม้และการจัดการ	64
4.2.1 สภาพป่าไม้และการเปลี่ยนแปลง	66
4.2.2 การใช้ประโยชน์และการนึ่งผิงป่า	67
4.2.3 การจัดการทรัพยากรป่าไม้	71

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.3 ด้านเศรษฐกิจและสังคม	77
4.3.1 พัฒนาการของชุมชน	77
4.3.2 ระบบการผลิตของชุมชน	79
4.3.3 ความสัมพันธ์ทางสังคม	86
บทที่ 5 รูปแบบ กระบวนการ และปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชนขององค์กรท้องถิ่น	89
5.1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน	90
5.1.1 บ้านห้วยม่วง หมู่ที่ 3 ต.ห้วยม่วง อ.ภูผาม่าน จ.ขอนแก่น	90
5.1.2 บ้านนาน้ำคำ หมู่ที่ 5 ต.ภูผาม่าน อ.ภูผาม่าน จ.ขอนแก่น	90
5.1.3 บ้านวังยาว หมู่ที่ 7 ต.นาหนองทุ่ม อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น	91
5.2 รูปแบบและกระบวนการในการจัดการป่าชุมชนขององค์กรท้องถิ่น	92
5.2.1 การจัดการป่าชุมชนของบ้านห้วยม่วง	92
5.2.2 การจัดการป่าชุมชนของบ้านนาน้ำคำ	104
5.2.3 การจัดการป่าชุมชนของบ้านวังยาว	119
5.2.4 ผลการวิเคราะห์การจัดการป่าชุมชน ของหมู่บ้าน 3 กรณีศึกษา	130
5.3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชน	135
5.3.1 บ้านห้วยม่วง	135
5.3.2 บ้านนาน้ำคำ	145
5.3.3 บ้านวังยาว	157
5.3.4 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชน	168
5.4 ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อการจัดการป่าชุมชน	174
5.5 อภิปรายผลการศึกษา	188

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 6 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	198
6.1 สรุปผลการวิจัย	199
6.1.1 สภาพชุมชนในเขตลุ่มน้ำห้วยทราย	199
6.1.2 รูปแบบในการจัดการป่าชุมชน	200
6.1.3 กระบวนการในการจัดการป่าชุมชน	201
6.1.4 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม	202
6.1.5 ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อการจัดการป่าชุมชน	203
6.1.6 ปัญหาและข้อเสนอแนะของชาวบ้านต่อการจัดการป่าชุมชน	203
6.2 ข้อเสนอแนะ	204
6.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงทฤษฎี	204
6.2.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	205
6.2.3 ข้อเสนอแนะต่อโครงการวนศาสตร์ชุมชน	206
6.2.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย	206
บรรณานุกรม	207
ภาคผนวก	216
ประวัติผู้วิจัย	277

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	แสดงรายชื่อหมู่บ้านในเขตลุ่มน้ำห้วยทราย	57
ตารางที่ 2	แสดงรูปแบบการพึ่งพิงป่าของหมู่บ้านในเขตลุ่มน้ำห้วยทราย	68
ตารางที่ 3	แสดงพื้นที่ป่าชุมชนในเขตลุ่มน้ำห้วยทราย	76
ตารางที่ 4	สรุปวิวัฒนาการระบบการปลูกพืชในเขตลุ่มน้ำห้วยทราย	81
ตารางที่ 5	เปรียบเทียบการจัดการป่าชุมชนของหมู่บ้าน 3 กรณีศึกษา	132
ตารางที่ 6	เปรียบเทียบกิจกรรมงานบุญของบ้านนา น้ำคำ ที่มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มไทคอนสารและกลุ่มไทลาว	155
ตารางที่ 7	ร้อยละและค่าเฉลี่ยของชาวบ้านที่แสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานป่าชุมชนของหมู่บ้าน (n=181)	175
ตารางที่ 8	ร้อยละและค่าเฉลี่ยของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนในปัจจุบัน ระดับครัวเรือน (n=181)	177
ตารางที่ 9	ร้อยละและค่าเฉลี่ยของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนในปัจจุบัน ระดับหมู่บ้าน (n=181)	179
ตารางที่ 10	ร้อยละและค่าเฉลี่ยของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนในปัจจุบัน ระดับตำบล (ใช้ร่วมกับหลายหมู่บ้าน) (n=181)	181
ตารางที่ 11	ร้อยละและค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของชาวบ้านเกี่ยวกับป่าชุมชนในอนาคต (n=181)	182
ตารางที่ 12	ร้อยละและค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน (n=181)	186
ตารางที่ 13	จำนวนและร้อยละของประชากรจำแนกตามเพศ	218
ตารางที่ 14	จำนวนและร้อยละของประชากรจำแนกตามอายุ	218
ตารางที่ 15	จำนวนและร้อยละของประชากรจำแนกตามฐานะผู้ให้สัมภาษณ์ในครอบครัว	219
ตารางที่ 16	จำนวนและร้อยละของประชากรจำแนกตามระดับการศึกษา	219

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 17 จำนวนและร้อยละของประชากรจำแนกตามสถานภาพสมรส	221
ตารางที่ 18 จำนวนและร้อยละของประชากรจำแนกตามอาชีพหลัก	221
ตารางที่ 19 จำนวนและร้อยละของประชากรจำแนกตามกลุ่มรายได้ในรอบปี	222
ตารางที่ 20 จำนวนและร้อยละของประชากรจำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด	222
ตารางที่ 21 จำนวนและร้อยละของประชากรจำแนกตาม สมาชิกที่อยู่ในวัยแรงงาน	224
ตารางที่ 22 จำนวนและร้อยละของประชากรจำแนกตาม วัยแรงงานที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน	224
ตารางที่ 23 จำนวนและร้อยละของประชากรจำแนกตามผู้มีกรรมสิทธิ์ นส. 3ก.	225
ตารางที่ 24 จำนวนและร้อยละของประชากรจำแนกตาม ผู้ที่ดินแต่ยังไม่ได้รับกรรมสิทธิ์	226
ตารางที่ 25 จำนวนและร้อยละของประชากรจำแนกตาม การถือครองพื้นที่ทำกินทั้งหมด	227
ตารางที่ 26 แสดงวิวัฒนาการก่อตั้งชุมชนบ้านห้วยม่วง และการเปลี่ยนแปลง	236
ตารางที่ 27 รายชื่อคณะกรรมการหมู่บ้านห้วยม่วง	240
ตารางที่ 28 รายชื่อคณะกรรมการป่าชุมชนเขาสามยอดในปัจจุบัน	244
ตารางที่ 29 บันทึกรายชื่อชาวบ้านที่ยินยอมให้มีการปลูกป่าเป็นของชุมชน	256
ตารางที่ 30 แสดงวิวัฒนาการก่อตั้งชุมชนบ้านน่าน้ำชำ	258
ตารางที่ 31 สมาชิกกลุ่มกรรมการหมู่บ้านน่าน้ำชำ	262
ตารางที่ 32 สมาชิกกลุ่มมัคทายกวัดป่ามะนาวศรี บ้านน่าน้ำชำ	265
ตารางที่ 33 แสดงวิวัฒนาการก่อตั้งชุมชนวังยาว และการเปลี่ยนแปลง	267
ตารางที่ 34 สมาชิกกลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้านวังยาว	271
ตารางที่ 35 รายชื่อกลุ่มมัคทายกวัดป่าสามัคคีธรรมาราม บ้านวังยาว	273

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แสดงตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศน์	12
ภาพที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระบบสังคมกับระบบนิเวศน์	14
ภาพที่ 3 แสดงกระบวนการติดต่อสื่อสาร	30
ภาพที่ 4 แสดงลักษณะภูมิประเทศของลุ่มน้ำห้วยทราย และการแบ่งโซน	58
ภาพที่ 5 แสดงพื้นที่ภาพตัดขวางของลุ่มน้ำห้วยทราย	59
ภาพที่ 6 แสดงพื้นที่ตั้งหมู่บ้านและเส้นทางคมนาคมในเขตลุ่มน้ำห้วยทราย	61
ภาพที่ 7 แสดงชุดดินในเขตลุ่มน้ำทราย	63
ภาพที่ 8 แสดงลำห้วยและอ่างเก็บน้ำในเขตลุ่มน้ำห้วยทราย	65
ภาพที่ 9 แสดงชื่อเรียกท้องถิ่นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ	69
ภาพที่ 10 แสดงพื้นที่ป่าชุมชนเขาส้มข่อยและการใช้ที่ดิน บ้านห้วยม่วง	103
ภาพที่ 11 แสดงพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่ามะนาวศรี บ้านนาน้ำชำ	117
ภาพที่ 12 แสดงพื้นที่ป่าชุมชน บ้านวังยาว	128
ภาพที่ 13 แสดงแผนผังบ้านห้วยม่วง ต.ห้วยม่วง อ.ภูผาม่าน จ.ขอนแก่น	238
ภาพที่ 14 แสดงที่ตั้งเขตป่าชุมชนเขาส้มข่อย	251
ภาพที่ 15 แสดงแนวเขตป่าชุมชนเขาส้มข่อย ที่กันออกจากอุทยานแห่งชาติ	252
ภาพที่ 16 แสดงพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน ตามท้ายพระราชกฤษฎีกา	253
ภาพที่ 17 แสดงแผนผังบ้านนาน้ำชำ ต.ภูผาม่าน อ.ภูผาม่าน จ.ขอนแก่น	260
ภาพที่ 18 แสดงแผนผังบ้านวังยาว ต.นาหนองทุ่ม อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น	269

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และทรัพยากรป่าไม้	17
แผนภูมิที่ 2 แสดงกรอบความคิดในการศึกษาวิจัย	48
แผนภูมิที่ 3 แสดงรูปแบบการจัดการป่าชุมชนของบ้านห้วยม่วง	95
แผนภูมิที่ 4 แสดงกระบวนการและขั้นตอนการพัฒนาป่าชุมชนเขาส้มข่อย บ้านห้วยม่วง	98
แผนภูมิที่ 5 แสดงรูปแบบการจัดการป่าชุมชนของกลุ่มมัททายกวัด บ้านนาน้ำชำ	109
แผนภูมิที่ 6 แสดงรูปแบบการจัดการป่าชุมชนของคณะกรรมการหมู่บ้านนาน้ำชำ	110
แผนภูมิที่ 7 แสดงกระบวนการและขั้นตอนการพัฒนาป่าชุมชน บ้านนาน้ำชำ	113
แผนภูมิที่ 8 แสดงรูปแบบการจัดการป่าชุมชนของบ้านวังยาว	122
แผนภูมิที่ 9 แสดงกระบวนการและขั้นตอนการพัฒนาป่าชุมชน บ้านวังยาว	124
แผนภูมิที่ 10 แสดงพัฒนาการชุมชนห้วยม่วงและหมู่บ้านใกล้เคียง ในการจัดการป่าชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532-ปัจจุบัน	137
แผนภูมิที่ 11 แสดงพัฒนาการชุมชนนา้ำชำและลักษณะการจัดการป่าชุมชน ในช่วงปี พ.ศ. 2508-ปัจจุบัน	148
แผนภูมิที่ 12 แสดงพัฒนาการชุมชนวังยาวและลักษณะการจัดการป่าชุมชน ในช่วงปี พ.ศ. 2517-ปัจจุบัน	160
แผนภูมิที่ 13 แสดงระบบการผลิตของหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชน	171

สารบัญภาคผนวก

	หน้า
ภาคผนวก ก	ลักษณะทั่วไปของประชากรที่ใช้ในการศึกษา 217
ภาคผนวก ข	แบบสอบถามการศึกษาวิจัย 228
ภาคผนวก ค	แนวทางการสัมภาษณ์ (interview guide) 234
ภาคผนวก ง	1.พัฒนาการก่อตั้งชุมชนบ้านห้วยม่วง 235
	2.แผนผังหมู่บ้านห้วยม่วง 238
	3.กลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้ บ้านห้วยม่วง 239
ภาคผนวก จ	โครงการจัดการป่าชุมชนเขาสามยอดบ้านห้วยม่วง 246
ภาคผนวก ฉ	1.พัฒนาการก่อตั้งชุมชนบ้านนาน้ำชำ 257
	2.แผนผังหมู่บ้านนาน้ำชำ 260
	3.กลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้ บ้านนาน้ำชำ 261
ภาคผนวก ช	1.พัฒนาการก่อตั้งชุมชนบ้านวังยาว 266
	2.แผนผังหมู่บ้านวังยาว 269
	3.กลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้ บ้านวังยาว 270
ภาคผนวก ซ	รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ 274